

MAANÕUKOGU

Protokoll nr. 57.

Koosolek 13. oktoobril 1917 kubermangu lossi Valges saalis,
Tallinnas, Toompeal.

Koosolek kell 5 p. l.

Koosolekust võtavad osa 36 nõunikku:
Hans Roos, Jul. Seljamaa, K. Saral, A. Kohver, J. M. Ainson, J. Vilms, H. Pöhl, A. Podrätshik, Juh. Januson, J. Koort, A. Birk, J. Kärner, P. Pöld, J. Kuk, O. Strandmann, K. Virma, J. Raamot, T. Kuusik, Victor Neggo, J. Reintam, K. Päts, A. Veiler, H. Kask, J. Kalm, T. Laur, Max Bock, H. Reiman, N. Köstner, K. Ast, Ar. Vallner, Masik, H. Kruus, A. Leetsmann, M. Martna, J. Jaakson, J. Sihver.

Juhatab O. Strandmann (vahepeal J. Jaakson).

Protokolli kirjutab H. Kask (peale vaheaega V. Neggo).

Päevakord:

1. Eelarved.
2. Rahamärkide väljaandmine.
3. Põllutöö osakonna korraldus I lugemisel.
4. Töö ja Hoolekandmise osakonna korraldus II lugemisel.
5. Kurista sündmuste asjus aruandmine.
6. Setude ettepanek Petserimaa Eestimaa külge liitmise asjus.

1. Läänemaa laastamise küsimus.

Maanõunik Bock teeb ettepaneku päevakorda täiendada küsimusega Läänemaa laastamise asjus Vene sõjavägede poolt. Ettepanek võetakse vastu, tunnistatakse rutuliseks ja võetakse kõige pealt arutusele.

Sõna võtab mn. Bock ja toob ette palju juhtumisi iseäranis Läänemaalt, kus mõisades sõjavägede poolt suuremad rüüstamised toime pandud on. Paljudes mõisades ei ole mitte ainult loomi tapetud ja ära viidud, vaid ka inimesi, kes mõisade varandust on kaitsnud, ära tapetud, surmaga ähvardatud ehk aresteeritud. Tunnigivalt tarvilik oleks, et Maapäev oma autoriteediga maaomanikkudele appi tuleks.

A. Vallner teeb ettepaneku, et kõik sellekohane kirjalik materjal, mis praegu administratiiv-osakonnas koondatud on, kaitse komitee kätte edasi antud saaks sellekohaste sammude astumiseks.

J. Vilms teeb ettepaneku, et veel täna Maanõukogu poolt komisjon valitud saaks, kes töötaks välja üleskutse rahvale, nii et kõik vägivalla-teod, mis sõjavägede poolt korda saadetud on, avalikkuse ette kantud

saaks. Sellel oleks suurem mõju, kui ühelgi teisel abinõul, nagu näituseks saadikute saatmisel jne.

K. Päts toetab J. Vilmsi ettepanekut ja nimetab, et väga tähtis on peale selle, kui sõjaväe staabi juures kohalise rahva poolt komissariaat asutatud saaks, kes oma rahva kasusid kaitseda võiks.

P. Pöld teeb peale eelnimetatud ettepanekute veel ühe ettepaneku, vabariigi Nõukogus oma asemikkude läbi sõna võtta, selle läbi pääseks seisukorra selgitamine ajakirjandusesse.

J. Vilmsi ettepaneku põhjal otsustatakse kolmeliikmeline komisjon luua. Komisjoni valiti K. Päts, J. Vilms ja M. Bock. Komisjoni kohustatakse tänase koosoleku kestes kindlaid ettepanekuid teha.

2. Maavalitsuse tegevuse eelarve.

Eelarvete kohta annab seletust J. Kuk ja avaldab soovi, et tänasel koosolekul eelarve ainult läbi vaadataks ja heaks kiidetaks. Üksikasjalik arutus ja lõpulik vastuvõtmine tuleks jätta järgmise sessiooni peale.

Eelarve komisjoni nimel teeb J. Kuk järgmise ettepaneku:

„Praegusel lõpulejõudval istumise järgul eelarvete üksikasjalise arutuse juure mitte asuda, vaid ainult üleüldiseid seletusi ära kuulata ja selle järele Maavalitsust volitada ettepaneku ja eelarvekomisjoni poolt heaks kiidetud piirides ajutiselt väljaminekuid teha, kuna eelarvete lõpulik läbivaatamine järgmisel istumise järgul ette võetaks“, — mis Maanõukogu poolt ühel häälel vastu võetakse.

Üleüldise eelarve kannab ette J. Kuk (*Vaata lisa nr. 1*). Eelarve kohta üleüldiselt sõna ei võeta ja minnakse üle üksikasjalise eelarve ettekandmisele.

P. Pöld kannab ette ja annab seletust Hariduse-osakonna eelarve kohta (*Vaata lisa nr. 2*).

Eelarve kohta võtab sõna A. Vallner ja juhib tähelepanekut rahva kooliõpetajate palkade kõrgendamise peale, mida ainult Maapäeval võimalik teha on, sest vallaõukogudel, niisama ka maakonna õukogudel ei ole see praegu mitte võimalik, ja teeb järgmise ettepaneku: „Kõikide Eestimaal töötavate kooliõpetajate palga alammäär määratakse 150 rubla peale, mis 1. septembrist maksma panakse.“

A. Birk avaldab soovi, et lasteaija juhatajate kursused avatud saaks. Teiseks avaldab A. Birk soovi, et kasvatusteadlist kuukirja ei tuleks mitte kui eraettevõtet subsideerida, vaid kuukiri, kas juba seni ilmuv ehk uus, tuleks Maavalitsuse ametlikuks kuukirjaks teha. A. Birk teeb kirjalikult järgmise ettepaneku: „Maanõukogu peab tarviliseks, et juba ligemal ajal eeltöödega peale hakataks — 1) asutuse loomiseks, kus lasteaedade ja laste mänguplatside jne. juhatajaid ette valmistatakse ja 2) kasvatusteadlise kuukirja asutamiseks, maa koolivalitsuse juurde, mis ühtlasi ka koolivalitsuse ametliseks hääleandjaks oleks.“

J. Seljamaa, J. Sihver ja A. Leetsmann teevad ettepaneku algkooliõpetajate palka kuni 150 rublani tõsta.

J. Seljamaa poolt kirjalikult tehtud ettepanek käib järgmiselt: „Kohustada Hariduse-osakonda kõige lähemal ajal eelnou välja töötada rahvakooliõpetajate palgaolude korraldamiseks ja abinõude leidmiseks, kuidas rahvakooliõpetajate palga alammäär kuni 150 rublani kuus kindlustada. Ühes sellega leiab Maanõukogu tarvilikuks, et meie omavalitsuse asutused juba tänava õpeaasta algul (1917—18) oma kooliõpetajate palka nimetatud minimumini tõstaks.“

A. Vallneri poolt tehtud ettepanek sai hääli poolt 9, vastu 16.

J. Seljamaa poolt tehtud ettepanekule teeb A. Vallner järgmise täienduse: „Seni tuleks aga kooliõpetajatel nälgida“. Juhataja teeb A. Vallnerile märkuse, ja teatab, et ta viimse ettepanekut hääletusele ei võta.

J. Seljamaa ettepanek (ilma A. Vallneri täienduseta) saab hääli poolt 22, vastu 3.

A. Birki ettepaneku esimene pool võetakse vastu. Oma ettepaneku teise jao võtab A. Birk tagasi.

Hariduse-osakonna eelarve kuni 1. jaanuarini 1918 võetakse vastu sellel kujul, nagu see ettekantud on 12 häälega 5 vastu.

3. Telegramm Läänemaa laastamise asjas.

Erakorraliselt saab sõna J. Vilms ja loeb ette telegrammi teksti, mis päevakorra esimese punkti järele valitud kolmeliikmelise komisjoni poolt väljatöötatud on.

Ägedaid vaielusi tekitab küsimus, kas telegrammi ka väljamaa saadikutele saata või mitte. Enamlased ja s.-r. fraktsioon ei leia mitte kohalised olevat saadikute poole abi palumisega pöörata, kes mitte demokraatia, vaid imperialistlike riikide kapitalistide esitajad on.

Enamlaste poolt tehtakse täienduseks järgmine ettepanek: „Eesti Maanõukogu nõuab, et Ajutine Valitsus ühes liiduriikidega sõjalõpetamiseks viibimata sammusid teeks — rahuläbirääkimisi algada ja sõjariistade rahu välja kuulutada.“ See ettepanek lükatakse 11 häälega 9 vastu tagasi.

Komisjoni poolt väljatöötatud telegrammi tekst valitsuse asutustele ja ajakirjandusele võetakse ettekantud kujul vastu, selle lõpulikku redaktsiooni senjoorenkonvendi hooleks andes. (Vaata lisa nr. 3).

Otsustatakse seda telegrammi ka väljamaa saadikutele saata.

Kellele veel peale nende, kes üleskutse algul nimetatud on, üleskutset saata, jäeti senjoorenkonvendi otsustada.

4. Üleskutse Eestimaa rahvale.

Loetakse ette sellesama komisjoni poolt väljatöötatud üleskutse Eestimaa rahvale. Üleskutse võetakse vastu ja otsustatakse seda lõpuliku redaktsiooni väljatöötamiseks senjoorenkonvendi anda. (Vaata lisa nr. 4.)

4. Läänemaa laastamise küsimus.

Kolmas ettepanek käib järgmiselt: Luua väestaabi juure Maapäeva kolmeliikmeline komissariaat, kellel väe ja elanikkude vahekorra korraldamises, valgustamises ning julgeoleku kaitsmises samasugused õigused oleks, kui väekomissariidel väe sisemises korralduses on. Kandidaadid äravalida, kes ajaviitmata kohale sõidaks. Ühes sellega pöörata vägede ülemjuhataja poole telegrafi teel, et komissariaadi õigused sõjaväele teada antaks. Eesti sõjaväelaste ülemkomiteele ette panna ka omalt poolt ühte komissari valida. (Telegrammi tekst vaata väljaläinud nr. nr. 484 ja 485).

Viimane, neljas ettepanek on järgmine: „Kohtades, kus rüüstamised käimas, ajaviitmata täielik rekvisitsioon ette võtta, milleks rekvisitsiooni komisjonid esimesel võimalusel peavad välja sõitma.“

5. 16. okt. 1905 langenute mälestamise küsimus.

Erakorraliselt teeb M. Martna kirjalikult järgmise ettepaneku, mida juhataja J. Jaakson ette loeb ja mis järgmiselt käib: „Eesti Maapäevale. — Tallinna töölised, s. o. suure linna elanikkude hulgas on otsustanud, 16. oktoobrit 1905. a. Uuel turul valitsuse võimu poolt surnuks lastud elanikkude mälestuse leinapäevana töövabalt pühitseda.“

Panen ette, et Eesti Maapäev rahvaga selles asjas ühineks, seda päeva ka omalt

poolt leina mälestuse päevana pühitsedes ja seda päeva Eestimaa üleüldiseks leinapäevaks määrates, ja nimelt järgmise kava järele: Esmaspäeva hommikuks Maapäev leinalik-pidulikaks koosolekuks kokku kutsuda — ainult selleks otstarbeks, et seda päeva maa üleüldiseks leina päevaks kuulutada. Sellekohase seadluse väljatöötamine Maapäeva juriidilise laudkonna hooleks jätta.

Peale seda akti otsustada, üheskoos leinarongina turuplatsile minna, et seal rahvaga ühes koos langenute mälestust pühitseda.

Kogu aktile see iselaad anda, et sel päeval kõiki langenuid mälestataks, kes linnas ehk maal vasturevolutsioonile ohvriks langesid, olgu mistahel ajal. Palun seda ettepanekut rutuliseks tunnistada ja kohe harutusele võtta.“

Küsimus tunnistatakse rutuliseks, kuid otsustatakse enne selle arutusele võtmist ¼ tunnilist vaheaega teha.

Peale vaheaega juhatab O. Strandmann, protokolli kirjutab V. Neggo.

Väevõimudega läbikäimise komissariaati rüüstamise asjus valitakse mn. Pöhl, Veiler ja Reiman. Komissariaaditööst osa võtma kohustatakse ka presidium.

Päevakorrale võetakse mn. Martna ettepanek 1905. a. revolutsiooni ohvrite mälestuse pühitsemise kohta 16. okt. 1917. a.

Selle kohta paneb mn. Martna järgmised resolutsioonid ette: „Maapäev otsustab: 1) 16. oktoobrit Eestimaa leinapäevaks tunnistada ja sellekohast seaduslist määrust avaldada; 2) saatkonda valida, kes esmasp. 16. oktoobr. hommikul kell ½9 linna raekotta volikogu koosolekule ja sealt ühes volikoguga Uuele turule läheb, et seal rahvahulkade leina-meeleavaldust osa võtta.“

Viimane ettepanek täiendatakse ses mõttes, et senjoo-renkonvent ja Tallinnas viibivad maanõunikud leina protsessioonist osa võtaksid ja võetakse selle lisandusega vastu.

6. Maavalitsuse tegevuse eelarve.

Minnakse eelarve arutamiseks edasi.

Tervishoiu osakonna eelarve.

Aruandja, tervishoiu-osakonna juhataja Dr. Konik paneb ette eelarvet, milles on üles võetud kõige hädalisemad väljaminekud, vastu võtta.

Maanõunik Birk arvab, et Kubermangu haigemaja jaoks liiga suur summa arvesse on võetud.

Aruandja Konik vastab mn. Birk'ile ja teatab, et paljud haiged prii ravitse-

mise saavad, kuna teised ainult 50 kop. päevas maksavad. Linnahaigete eest maksetakse näit. 300—400 rubla päevas juurde. Linnale on ettepanek tehtud oma eelarvesse tulevaks aastaks suurem summa võtta oma haigete ravitsemiseks kubermangu haigemajas.

Kogu eelarve võetakse vastu.

Peale seda paneb Tervishoiu osakonna juhataja Konik veel ette vastu võtta järgmist määrust: „Kõik sõja-, kroonu- ja tööstuse asutused ja vabrikud maksavad nende poolt saadetud haigete ravitsemise eest kubermangu haigemajas kolm rubla haige päeva pealt. Teised haiged — maa ja linnaelanikud — maksavad 50 kop. päeva pealt.“ Määrus võetakse vastu ühel häälel.

Põllutöö osakonna eelarve üle annab aru Põllutöö-osakonna juhataja mn. Raamot.

Maanõunikud Jaakson ja Birk leiavad, et Tallinna Põllumeeste Keskseltsile liiga vähe abiraha määratud on ja mn. Birk soovib seda abiraha p. 6 all tähendatud summade abil suurendada.

Aruandja Raamot vaidleb sellele ettepanekule vastu, tähendades, et karjakasvatuse toimekonna tegevus sugugi vähema tähtsusega ei ole, kui Keskseltsi oma.

Mn. Saral paneb ette, neid summasid, mis võib olla, mõnes eelarve osas aasta lõpuks üle jäävad, Keskseltsi toetuseks määrata.

Mn. Seljamaa on selle vastu ja soovib ettepanekud summat kinnitada ja alles, kui aasta lõpul rahasid peaks üle jääma, siis Keskseltsile neist uusi abirahasid maksta.

Mn. Kohver arvab, et Põhja-Liivimaa keskseltsil rohkem põhjust oleks abirahast saada, kui Tallinna Põllumeeste Keskseltsil, sest tema tegevus ulatab kaugemale ja soovib seda tulevikus abirahade määramise juures silmas pidada.

Otsustatakse läbirääkimisi lõpetada.

Kogu eelarve võetakse muutmata vastu.

Töö ja Hoolekandmise osakonna eelarve üle annab aru Töö ja Hoolekandmise osakonna juhataja mn. Masik.

Mn. Leetsmann paneb ette maata-meeste Keskseltsile, samuti kui Tallinna Põllumeeste Keskseltsile, 3000 rubla abiraha määrata.

Mn. Laur soovib suuremaid summasid, nagu näit. p. 3 all tähendatud „tööarvustiku sisseandmise“, ehk palkade jaoks minevaid, üksikasjalisemalt äratähendada, sest muidu võiks need summad rahva keskel umbusaldust äratada.

Mn. Kukk teatab, et palkade arves Töö- ja hoolekandmise ja tervishoiu osakondade eelarvetes ühtlasi üles on võetud ka maakondade ametnikkude palgad ja

kulud ja need sellepärast nii suured näitavad olevat.

Mn. Leetsmann parandab oma ettepanekut. Sõnade „maatameeste Keskseitsi“ asemele „põllutöölise keskseitsi“ pannes.

Mn. Leetsmani ettepanek ei võeta hääletamisel vastu.

Kogu eelarve võetakse vastu.

Seda tähele pannes, et muude osakondade juhatajad alles esimest päeva ametis on ja neil võimata on teiste poolt kokkuseatuid eelarveid kaitsta, teeb mn. Kukk järgmise ettepaneku: „Maavalitsusele antakse luba ettepanekuid eelarvete piirides, nii nagu nad üksikute osakondade poolt kokku seatud ja eelarve komisjoni poolt heaks kiidetud, ajutisi väljaminekuid teha. Ühtlasi kohustatakse Maavalitsust eelarvetele kirjalikka seletusi oma kavatsuste kohta juurde lisada ja nõunikudele koju kätte saata, et võimalik oleks eelarve summast põhjalikumalt läbi kaaluda.“

Mn. Vallneri ettepanek, eelarveid järgmisel koosolekul edasi harutada, ei leia hääletamisel enamust.

Mn. Kukk'e ettepanek võetakse vastu.

7. Kurista sündmuste uurimise komisjoni aruanne.

Otsustatakse kohe 5 päevakorra punkti „Kurista sündmuste uurimise komisjoni aruanne“ harutamisele võtta.

Kurista sündmuste käiku kirjeldab komisjoni liige mn. Podrätshik tähendades, et siin mitte hariliku juhtumisega tegemist ei ole, vaid klassivõitlusega. Kass olla üks ärksamatest meestest ümbruskonnas olnud ja astunud sellepärast teororjuse vastu üles. Selle tema tegevuse vastu alustatud sõda ja tema vaenlased jäänud muidugi võitjaks. Et siin põhjanevama asiaga tegemist, siis paneb Kurista sündmuste uurimise komisjon järgmise resolutsiooni ette:

(Vaata ümbertöötatud resolutsioon protokoll nr. 58, lk. 261).

Mn. Leetsmann palub resolutsiooni täiendada, ses mõttes, et süüdlased sunnitud oleks õnnetu Kassi perekonna eest aineliselt muretsema.

Mn. Masik küsib, kas komisjon selle peale tähelepanemist on pööranud, miks sel juhtumisel kohtu võimud asjale nii kiire käigu on annud, mis ometi harilik nähtus ei olla, ja kas miilitsaülemal Karmil juriidiline õigus oli väljatöstmiseks.

Aruandja Podrätshik tähendab, et selle kohta selgust saada raske oli, sest kohtuvõimud olevat ennast sellekohaste küsimuste peale puiklevalt üleval pidanud.

Mn. Pöld teatab, et tal raske kaasa on hääletada, sest kindlad faktid puuduvad.

Mn. Jaakson avaldab kahetsust, et kohtuakt mitte läbi ei ole vaadatud, kust näha oleks olnud, kas kohtunikkudel õigus oli sarnasele teguviisile. Kui kindel oleks,

et Kassi vastu vägivalda on tarvitatud, siis peaks Maanõukogu küll sammusid astuma niisuguste teguviiside vastu.

Mn. Strandmann arvab, et nähtavasti ses asjas põhjusemõttelikult kõik Maanõukogu liikmed ühel arvamisel on, kuid resolutsiooni vastu võtta olla võimata, sest tema kuulduda, kui teatud klassi dogma.

Mn. Päts on mn. Strandmanniga ühel arvamisel ja tähendab, et Maapäev palju laialisemalt asja peale vaatama peab ja niisugust resolutsiooni, mis kohane oleks kohtuasutustele, vastu võtta ei saa. Resolutsioonis peaks, näituseks, tähendatud olema, et kohus, mis sarnaste asjadega valmis saab, mitte kõlbuline ei ole ja, kõigi meie nõudmiste peale vaatamata, veel muudetud ei ole. Teiseks peaks ära tähendatud olema see vildak majandusline seisukord, mis ennast siis veel avaldab, kui juba uued mõtted juuri hakkavad ajama.

Mn. Reiman vaidleb mn. Strandmannile ja Pätsile vastu, nagu ei oleks resolutsioon mitte küllalt laial alusel ja arvab, et seda resolutsiooni põhjusemõttelikult tagasi lükata küll ei või.

Mn. Päts näitab, et resolutsioonis asju ette on toodud, mis maapäeva kohta täiesti tähtsuseta on, ja sellepärast ei võivat teda toetada. See olla tagant järele faktide konstateerimine, mis võib ollagi, veel õiged ei tarvitse olla. Ta teeb ettepaneku resolutsiooni komisjoni kätte anda, kes teda lähemalt ja kokkuvõtlikumalt ümber töötaks.

Mn. Strandmann paneb ette uurimise komisjonile 2 liiget juure valida, kes siis resolutsiooni järgmiseks koosolekuks ümber töötaks, ettetoodud mõtete põhjal.

Aruandja Podrätshik ühineb mn. Strandmanni ettepanekuga, palub ainult 2 liikme asemel 3 liiget juure valida, sest et komisjoni liigetest praegu ainult 2 Tallinnas viibivad.

Mn. Strandmanni ettepanek võetakse vastu ja valitakse juurde mn. Strandmann ja Jaakson.

8. Koosoleku lõpetamine ja järgmise koosoleku määramine.

Otsustatakse hilise aja tõttu koosolek ära lõpetada ja järgmine koosolek 14. oktoobri 1917. a. kell 4 peale määrata.

9. Isiklikud õiendused.

Isiklises asjas võtavad veel sõna mn-d Kruus ja Veiler.

Koosolek lõpeb kell 11.45 min. õ.

O. Strandmann (allkiri).

J. Jaakson (allkiri).

H. Raudsepp (allkiri).

Victor Neggo (allkiri).

A. Veiler (allkiri).

Hans Pöhl (allkiri).

LISAD.

LISA nr. 1.

	lit.	p.	§	Tähendused.
§ I. MAANÕUKOGU.				
1. Palgad.				
a) Juhataja				
b) ametnikud	4200.—			
c) päevarahad ja sõidukulud	85750.—	89.950.—		
2. Majanduslised kulud.				
a) küte, üür ja valgustus				
3. Kantselei sisseseade ja ülevõlpidamine.				
a) inventari muretsemine	2000.—			
b) kirjutusmaterjal	2000.—			
Ettenägemata kulud	800.—	4800.—	94.750.—	
§ II. MAAVALITSUS.				
1. Palgad.				
a) Juhataja-Esimees	700.—			
b) ametnikud	3864.—			
c) päevarahad ja sõidukulud				
d) Juriskonsult	600.—	5164.—		
2. Majanduslised kulud.				
a) küte, üür ja valgustus	1500.—			
b) puhastus	500.—	2000.—		
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari muretsemine	4000.—			
b) kantselei materjal	3000.—			
c) telefonid, elektrikelad jne.	2100.—			
Ettenägemata kulud	661.—	9761.—		
4. Raamatukogu kulud.				
a) palgad	675.—			
b) raamatukogu materjal ja kulud	1065.—			
c) raamatute muretsemine	3000.—	4740.—	21.665.—	
§ III. ADMINISTRATIV-OSAKOND.				
1. Palgad.				
a) Juhataja	2625.—			
b) ametnikud	5627.50			
c) päevarahad ja sõidukulud	550.—	8802.50		
2. Majanduslised kulud.				
a) küte, üür ja valgustus	1000.—	1000.—		
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari muretsemine	500.—			
b) kantselei materjal	1600.—			
c) telefonid				
d) kuulutused	500.—	2600.—		
4. Administratsiooni ja miilitsa toimekonna kulud.				

Maanõukogu
poolt kinnita-
tatud 22. juu-
liil 1917. a.

	lit.	p.	§	Tähendused.
a) palgad, (juhataja, sekretär ja asjaajaja)	3263.75			
b) kohtu-uurijate sõidurahad	2083.60			
c) miilitsaametnikkude sõidurahad	6733.28			
d) miilitsaametnikkude korterirahad	2050.—			
e) vangikodade jutlustaja jne.	570.—	14700.63		
5. Majanduse toimekond.				
a) palgad (juh. sek. asjaajaja)	3465.36			
b) arestimajad	10000.—			
c) post (juurdemaks)	50000.—			
d) liikumata varanduste ülevõlpidamine	2500.—	65965.36		
6. Arvustiku toimekond.				
a) palgad	4662.50			
b) inventari muretsemine	2000.—			
c) kantselei sisseseadmine ja kulud	1050.—			
d) aastaraamat	2500.—	10212.50		
7. Hindamise toimekond.				
a) palgad	10062.50			
b) trükitööd ja kantselei	500.—			
c) kreposti jaosk. aruannete eest	160.—	10722.50		
Liivimaa valitsemise ülevõtmise kulud		100000.—	214.003.49	
§ IV. RAHAASJANDUSE OSAKOND.				
1. Palgad.				
a) Juhataja	1575.—			
b) ametnikud (sekretär)	1312.50	2887.50		
2. Majanduslised kulud.				
a) küte, üür ja valgustus		750.—		
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari muretsemine	2910.—			
b) kantselei materjal	3000.—			
c) telefonid				
d) kuulutused	500.—			
Ettenägemata kulud	1000.—	7410.—		
4. Raamatupidamine.				
a) palgad		7668.75		
5. Kassa.				
a) palgad		2000.—		
6. Maksude toimekond.				
a) palgad alaliste ametnik.	1987.50			
b) „ ajutiste ”	4500.—			
c) maksude blangid	5000.—	11487.50		
7. Kinnituse toimekond.				
a) palgad		1312.50	33.516.25	
§ V. TEHNIKA OSAKOND.				
1. Palgad.				
a) Juhatajale	437.50			

	lit.	p.	§	Tähendused.
b) ametnikkudele . . .	6012.50	6450.—		
2. Majanduslised kulud.				
a) valgustus		105.—		
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari ostmine	2900.—			
b) kantselei materjal	1200.—			
Ettenägemata kulud	500.—	4600.—		
4. Teede toimekond.				
a) palgad	7200.—			
b) sõidukulud	2000.—			
c) sildade ja teede pa- randamise tööd	76345.35			Teede kapita- list kaetakse Rbl. 76.345.35 k.
d) kubermangu teede in- seneerid	15458.33			
Ettenägemata kulud	500.—	101503.68		
5. Telefoni toimekond.				
a) palgad	4262.50			
b) keskjaama juh. ja tehnikute palgad	12015.—			Telefoni abo- nemendi ja re- mondi sissetu- lekutest arva- takse katta Rbl. 37.015.—.
c) telefoni võrgu remont Ettenägemata kulud	25000.—	41277.50		
		2000.—		
6. Hüdrotehnika toimekond.				
a) palgad	4137.50			
Ettenägemata kulud	1000.—	5137.50		
7. Ehituse toimekond.				
a) palgad	3262.50			
Ettenägemata kulud	1014.82			
Maamootja Katini pal- garaha	49.—	4326.32	165.400.—	
§ VI. PÖLLUMAJANDUSE OSAKOND.				
1. Palgad.				
a) Juhatajale	2100.—			
b) ametnikkudele	3355.—			
c) päevarahad ja sõidu- kulud	800.—	6255.—		
2. Majanduslised kulud.				
a) küte, üür ja valgustus				
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari muretse- mine	2000.—			
b) kantselei materjal	300.—			
Ettenägemata kulud	766.10	3066.10		
4. Abirahad.				
a) Tallinna Põllumeeste kesks.		3000.—		
5. Veterinär toimekond.				
a) palgad	5828.90			
b) sõidurahad	1000.—			
c) inventari ostmiseks	300.—			
d) kantselei kulud	500.—			
e) abirahad	3000.—	10628.90		
6. Karjakasvatuse toimekond.				
a) palgad	2450.—			
b) sõidurahad	100.—	2550.—	25.500.—	

	lit.	p.	§	Tähendused.
§ VII. HARIDUSE OSAKOND.				
1. Palgad.				
a) Juhatajale	2625.—			
b) ametnikud	5110.—			
c) päevarahad ja sõidukulud	700.—	8435.—		
2. Majanduslised kulud.				
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari ostmine	3330.—			
b) kantselei materjal	1440.—			
c) telefonid	120.—			
d) Mitmesugused trüki- kulud	1500.—	6390.—		
4. Abirahad ja ettevõtted.				
a) eeltööd koolivõrgu as- jus ja t.	1500.—			
b) eesti keele kursused	3000.—			
c) instruktorile etteval- mist.	2000.—			
d) abirahad	7000.—			
e) Eesti Rahva Museu- mile	1500.—			
f) õpeabinõude kirjasta- mine	20000.—			
Ettenägemata kulud	3000.—	38000.—	51.325.—	
§ VIII. TERVISHOIU OSAKOND.				
1. Palgad.				
a) Juhatajale	2625.—			
b) ametnikudele	4300.—	6925.—		
2. Majanduslised kulud.				
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari muretsem.	2000.—			
b) kantselei materjal	250.—	2250.—		
4. Maa tervishoid.				
a) Harjumaa	8758.74			
b) Virumaa	12541.66			
c) Järvamaa	7491.66			
d) Läänemaa	6895.82			
e) 5 Lõuna Eesti maa- konda à 12.000	60000.—	95687.88		
5. Kubermangu haigemaja.				
a) haigete ülevalpidam.	90000.—			
b) võlad	57636.27	147636.27		
6. Ämmaemandate asutus.				
a) palgad		1200.—		
7. Leprahaigemaja „Kuda“		14400.—	268.099.15	

§ IX. TÖÖ JA HOOLEKANDMISE
OSAK.

1. Palgad.				
a) Juhatajale	2812.—			
b) ametnikudele	16680.44	19492.44		
2. Majanduslised kulud.				
3. Kantselei sisseseade.				
a) inventari muretsem.	5000.—			

	lit.	p.	§	Tähendused.
Töö arvustiku sisseseadmine ja korraldamine	39000.—			
Kesk töö börs e korrald.	<u>7200.—</u>	51200.—		
4. Üleüldise hoolekandmise kulud.				
a) toetusrahad	750.—			
b) pensionid	2670.—			
c) heategevate asutuste ülevalpidamiseks	12000.—			
d) varjupaikade ülevalp.	<u>30000.—</u>	45420.—		
5. Abirahad sõjavigastatute ja sõjavõhivate avitamise asutustele		18125.—		
6. Sõjaväe asjade komisjonidele abirahade väljamaksmise korraldus	33000.—			
Ettenägemata kulud	<u>21505.—</u>		188.742.44	
§ X. Toetusrahad maakondadele			1.009.772.—	1/2 võetavast makstust liikumata varanduste pealt.
§ XI. Kapitalide suurendamiseks.				20% maaval. väljam. 5% maav. väljam.
a) talituse kapitali arv.	21260.03			
b) ettenägemata kulud	<u>53150.07</u>	74410.10	74.410.10	
§ XII. Laenude ja %% tasumine.				a) % tasumine R. 2109 — teede kap. R. 560 Hüpot. võlg. pealt R. 120 — H. w. Li 9 hulam. pealt. R. 1200 — Kredit Kantsel.
a) %%	3989.—			
b) laenud	<u>44847.63</u>	48836.63	48.836.63	R. 3989.—.
Väljaminekud kokku			<u>2.196.020.06</u>	b) Laenude tasum. R. 44847.63 Teed. kapitali.
SISSETULEKUD.				
I. Riigi valitsuse käest tagasi.				
a) 1/2 kuludest vaimuhaigete ülevalpidamiseks 1917. a.	18888.88			
b) etapi jaamade ülevalpidamiseks	<u>75.—</u>		18.963.88	
II. Sissetulekud liikumata varandustest			3.532.50	Üürirahad ja rendid.
III. Mitmesugused sissetulekud.				
a) %% Seevaldi Seltsi käest	4161.—			
b) laenu tasumine Seevaldi Seltsi käest	<u>6000.—</u>		10.161.—	
IV. Tervishoiu osak. — Haigete maksud			15.000.—	
V. Tehnika osak.				
a) Teede kapitalist	91803.68			T. os. § IV kulude katteks.
b) Telefoni abonentide raha	<u>37015.—</u>		128.818.68	T. os. § VI kulude katteks.
VI. Maa ja hoonete maksud.				
a) Põhja Eestimaalt	984794.—			
b) Lõuna „	<u>1.034750.—</u>		2.019.544.—	
Sissetulekud kokku			<u>2.196.020.06</u>	

Maanõukogu	I.	94.750.—	kop.
Maavalitsus	II.	21.665.—	„
Administrativ Osakond	III.	214.003.49	„
Rahaasjand. Osakond	IV.	33.516.25	„
Tehnika Osakond	V.	165.400.—	„
Põllumajanduse Osakond	VI.	25.500.—	„
Hariduse Osakond	VII.	51.325.—	„
Tervishoiu Osakond	VIII.	268.099.15	„
Töö ja hoolekande Osakond	IX.	188.742.44	„
Toetusrahad maakondadele	X.	1.009.772.—	„
Kapitalide suurendamiseks	XI.	74.410.10	„
Laenude ja % tasumine	XII.	48.836.63	„

Väljaminekud kokku 2.196.020.06 kop.

Riigi valitsuse käest tagasi	I.	18.963.88	kop.
Sissetulekud liikumata varandustest	II.	3.532.50	„
Mitmesugused sissetulekud	III.	10.161.—	„
Tervishoiu osak.-Haigete maksud	IV.	15.000.—	„
Tehnika Osakond	V.	128.818.68	„
Maa ja hoonete maksud	VI.	2.019.544.—	„

Sissetulekud kokku 2.196.020.06 kop.

Märkused: 1) Palgad on Maanõukogu poolt 22. juulil s. a. määratud piirides ülesvõetud.

LISA nr. 2.

Hariduse osakonna eelarve
kuni 1. jaan. 1918. a.

I. Palgad:

a) Juhatajale 1. August. pääle $525 \text{ r.} \times 5 =$	2625	r. — k.	
b) Maakoolinõunik $481.25 \times 3 =$	1443	„ 75 „	
c) Sekretär resp. Toimekonna Juhataja $437.50 \times 3\frac{1}{2} =$	1531	„ — „	
d) Assekretär $350 \times 3 =$	1050	„ — „	
e) Kantselei ametnikud 1) $150 \times 4 \text{ } 35 = 635.—$			
2) $150 \times 3 = 450.—$	1085	„ — „	7735 r.

II. Kantselei sisseseadmine:

1) 2 kirjutuslauda à 420 r.	840	r. — k.	
2) Kirjutuslaud	150	„ — „	
3) 2 lauda à 50 r.	100	„ — „	
4) Toolisid	240	„ — „	
5) Kappisid	240	„ — „	
6) 2 kirjutusmasinad à 1000 r.	2000	„ — „	
7) Kirjutustarbeid	100	„ — „	
8) Telefon	120	„ — „	
9) Muud kulud	100	„ — „	
10) Käsiraamatud	300	„ — „	4190 r.

III. Kantselei kulud:

1) Jooksvad kulud (paber, tint jne.)	500	r. — k.	
2) Blanketid	200	„ — „	700 r.
IV. Mitmesugused trükikulud	1500	r. — k.	1500 r.
V. Sõidukulud: üleüldised	400	r. — k.	
Koolinõunikule	300	„ — „	700 r.

VI. Ettevõtet ja abirahad:

1) Eeltööd koolivõrgu asjus	500	r. — k.	
2) Eesti keele kursuse kooliõp. ettevalm.	3000	„ — „	
3) Eeltööd seminari ja kooliõp. ettevalm. asutuste avamiseks	1000	„ — „	
4) Isikute ettevalmistamine kooliuuenduse läbiviim.	2000	„ — „	

5) Abiraha rahvaülikoolidele	6000 r. — k.	
6) „ „ kasvatust. kuukirjandusele	1000 „ — „	
7) Õpeabinõude ja õperaamatute muretsemine (kirjastamine, auhinnad jne.)	20000 „ — „	
8) a. Eesti Rahva Muuseumile üleüldisteks kuludeks	500 „ — „	
b. „ „ „ „ keskraamatukogu jaoks	1000 „ — „	35.000 r.

VII. Vaba krediiti maaval. nõusolekul

tarvitada	1500 r. — k.	1.500 r.
		Rbl. 51.325.

Seletuskiri

Maavalitsuse Hariduseosakonna eelarve juurde.

Osakonna eelarve on esialgu kuni 1. jaanuarini 1917 tagasihoidlik väikene sellepärast, et lühikese aja jooksul võimata on olnud aluseid välja töötada ja kindlaks teha, mille põhjal meie Maa hariduse-eelarve peab rajatama. Ei ole Osakonnal veel mitte teateid valdade maksujõu kohta, ei ole andmeid maakondade koolieelarvete kujunemisest, et seda asja kindlaks määrata, mis Maa kanda peab jääma. Kuludest läheb 7735 rbl. Osakonna ametnikude palkadeks, kellest veel mõned ametisse tulevad seada, nagu maakoolinõunik, majanduste toimekonna juhataja, kellel ülesandeks oleks Maa koolieelarve väljatöötamisele asuda ja õpeabinõude ning raamatute kirjastuse asja etteotsa astuda, ja üks kantsleli ametnik.

II. III.

Kantsleli sisseseadmise summadest on osa juba välja antud, niisamuti jooksvatest kuludest.

IV.

Mitmesugusteks trükikuludeks on määratud 1500 rbl., mis uute eeskavade, juhatuskirjade j.m. väljaandmiseks tarvis läheb.

V.

Sõidukuludeks tahab Osakond 700 rbl., neist 400 üleüldisteks, mille arvel juba sõitused on tehtud ja millest veel ettetulevate sõitude kulud kaetakse. Koolinõunikule tarvitada jäävad 300 rbl. on mõeldud koolioludega tutvustamiseks kohtadel küsida.

VI.

1. Koolivõrgu loomine on üleüldise koolisunduse uuesti makspanemise eeltingimine. Selle eeltöödeks nõuab Osakond 500 rubla, mis on arvatud väljaanda kaartide valmistamiseks, materjalide kogumiseks jne.

2. Eesti keele kooliõpetajate kursused läheks 2 kuulise kestvuse juures 258 tunniga, à 12 rubla tund, korteri ja asjaajamise kuludega 4000 rubla maksmata, millest 1000 rubla osavõtjate käest tuleks.

3. Kooliuuendus ja koolivõrk nõuab palju uusi ajakohaselt ettevalmistatud õpejõudusid. Sellepärast hakkab Hariduseosakond juba nüüd seminari kavatsema ja nõuab selle eeltöödeks (asukoha kuulamine, eelkontrahtid, käsirahad, plaanid jne.) 1000 rubla. Seminar peaks Jaanuaris 1918. a. käima saama.

4. Hariduseosakond peab viibimata isikuid ettevalmistama hakkama, kes tunneksid uuemaid õpemetode, joonistust, käsitööd ja tuleval suvel avatavatel täiendus- ja kursustel kooliõpetajate jaoks juhatajateks võiks olla. Niisamuti peab Osakonnal võimalik olema isikuid komandeerida kooliolusid tundma õppima Sise-Venemaale, Soome, väljamaale, raamatukogu asja instruktori ettevalmistuseks sammusid astuma jne. Selleks tahab Osakond käesoleval aastal 2000 rubla kulutada.

5. Rahvaülikoolidest on seni tõusnud üks Tallinnas, kel esialgu oma varandust nii palju, et ta tänavuse aasta läbi saab. Kuid ette on näha, et juba lähemal ajal neid teisigi elule kutsutakse, mitte ainult linnades, ülikooli laienduse mõttes, vaid ka maal Põhjamade eeskujul. Oma poolehoidmist sellele liikumisele peaks Maanõukogu avaldama abirahades, milleks 6000 rubla küsitakse.

6. Kasvatustele kuukirjandusele pandi alles käesoleva aasta algul põhi. Ilma selleta ei ole meil kooli edu mõelda. Sellepärast peab Maanõukogu teatava summaga, kas olemasolevat, raskete trükilolude all kannatavat „Kasvatust ja Haridust“ toetama, või uue kuukirja asutamist abirahaga kergendama.

7. Eesti koolil puuduvad asjakohased õpeabinõud ja raamatud. Tarvis on otsekohe eestikeelne globus, planiglobid, atlas, kodumaa koolikaardid, maakaardid. Ilmuma peaksid õperaamatud kodumaa tundmise geografia, looduseõpetuse, kodumaa ajaloo kohta algkoolidele, geometria füüsika kihelkonna ja ministeriumi koolidele. Oodatakse ajaloolist ja geograafilist krestomatiat kodumaa üle, käsiraamatuid kooliõpetajatele emakeele õpemetodi, kodumaatundmise metodika jm. üle. Hariduseosakond peab nende loomist virgutama hakkama aupalkadega, võistlusi välja kuulutama. Ta peab aga ka ise viibimata õperaamatute ja abinõude kirjastamisele

asuma, mille algamiseks vähemalt 20.000 rubla vaja läheb.

8. Eesti Rahva Museum on Hariduse osakonda palunud temale 15.000 rubla aastas abiraha määrata ja Tartu hobuseposti jaama maatuiki Museumi alla tarvitada anda. Museum on asutus, kust Eesti kool ammutama peab aineid, mille abil ta noortsugu rahvuskultuurisise istutab, mille varal ta genetilist (arenemise) metodi läbi saab viia. Siin on rikkalikud kogud mustrid, mööblid, majakraami, riideid läbitöötamiseks, joonistamiseks, käsitöös, rahvalaulu ja luulet tarvitada keeleõpetuses; laulmises jne. Museumi keskraamatukogu on ainukeseks kohaks, kus Eesti raamatute kirjutaja seda leiab, mis enne teda Eestis tehtud. Seda silmas pidades ühtlasi arvesse võttes Museumi rasket majanduslist järke, kus kõrgema haridusega isikud oma parema jõu ära annavad 75—100 rubla eest kuus, arvab Hariduse Osakond tungivalt tarviliku olevat Museumile abiraha määrata, esialgu jooksvateks kuludeks 500 rbl. keskraamatukogu häaks 1000 rubla.

VII.

Ettenägemata kulused võib praegusel ootamatustest rikkal ajal tekkida. Selleks küsib Osakond alandliku summa 1500 rubla, mida Maavalitsuse nõusolekul tohib tarvitada.

LISA nr. 3.

(Lõpulik redaktsion).

Venemaa sõjaväe mõned osad, kes Eestimaale on saadetud riiki ja koos kogu riigiga ka Eestimaad ja tema rahvast välise vaenlase vastu kaitsma, panevad rahulikkude elanikkude kallal Eestimaal kõigehirmsamaid vägivaldategusid toime, kaitseta kodanikka surmates, hooneid ja vilja põletades, ning loomi äraajades kui ka koha peal kasuta maha tappes. Lääne- ja Harjumaal on mõne päeva kestes ärrüüstatud mitukümmend talu ja mõisat, nagu Lihula, Oidremaa, Matsalu, Saastma, Paatsalu, Illuste, Laiküla, Koluvere, Kiidema, Sinalepa, Kloostri, Riisepere, Taibla ja paljud teised.

Rüüstamise teated tulevad ka Eestimaa teistest nurkadest. Rahvas on meelega äraheitmise viimase tipuni viidud ja vaatab ahastusega pealt, et tema pojad ja vennad koos nende samade sõjaväe osa-

dega peavad oma elu võitluses vaenlase vastu ohverdama minutitel, kus vanemate, venude-õdede, naiste ja laste elu ning varanduse kallale oma riigi väeosade poolt kiputakse. Kui ka meie protestide peale vaatamata tarvilikuks tunnistatud rekvisitsion ettevõetakse, mis rahvast näljaga ähvardab, siis nõuame meie vähemalt kindlasti, et üksikud väeosad mitte inimesi ei tapaks, ja varandust lihtsalt ära ei rööviks. Kui sellele hirmsale rüüstamisele ja tapmisele otsekohe piiri ei panda, siis ootab Eestimaad ja tema rahvast hukaminek. Serbia ja Belgia hävitati Saksumaa vägede poolt, Eestimaa hävitatakse omariigi vägede poolt.

Eesti Ajutine Maanõukogu, kui Eestimaa rahva esitus, loeb oma kohuseks kõige selle peale Teie tähelepanemist juhtida.

Esimees Strandmann.

LISA nr. 4.

(Lõpulik redaktsion).

Eestimaa rahvale!

Venemaa sõjaväe mõned osad, kes meie maale on saadetud riiki, maad ja rahvast välise vaenlase vastu kaitsma, on ära unustanud oma otsekohe kohuse ja hakanud Eestimaad rahva kallal vägivaldaga tegusid toime panema. Lääne- ja Harjumaal on hulk mõisaid ja talusid ära rüüstatud, maaelanikkude kallal vägivaldaga tarvitatud ja neid tapetud. Ka teistest kodumaa nurkadest tuleb erutavaid teateid. Eesti Ajutine Maanõukogu teeb kõik, mis tema võimuses, et maad ja rahvast rüüstajate vastu kaitsta. Mõjuvamaks ülesastumiseks on Maanõukogul kõige sündmuste kohta kindlaid teateid vaja. Sellepärast saatke iga s t vägivaldategust aja viimata Eesti Maavalitsusele kas otsekohe või vallanõukogude kaudu kõigetäielikumad teadaanded. Nende teadete najal võivad Maanõukogu ja Maavalitsus vastavate asutuste ja võimude poole pöörata.

Ühes sellega nõudke kindlasti, et miilits iga vägivaldategu kohta seadusliku protokollu teeks.

Hädaoht ähvardab kogu maad ja rahvast, nii maatamehi kui taluomanikka ja mõisnikka. Sellepärast valitsegu selles küsimuses täieline üksmeel kõigi elanikkude vahel, sest kõikide varandus ja elu võib hädaohtu sattuda.

Eesti Maanõukogu.